

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej*, Prawo i Partnerstwo, Białystok 2012, pp. 152-163.

mgr Andrzej Klimczuk

Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego

Wprowadzenie

Separacja między społecznością polską i żydowską w przedwojennym Białymstoku była jednym z faktów historycznych stanowiących podstawę projektu „Żyliśmy razem przez wieki, czyli Żydzi i Polacy w Białymstoku”¹. Choć złożoność historycznych relacji i prób wzajemnego zbliżenia stanowi odrębny temat², to samo tworzenie i utrwalanie form pozytywnego współżycia między narodami i grupami etnicznymi wciąż stanowi istotny problem.

Z dostępnych danych wiemy, iż kontakty między przedstawicielami obu dominujących w mieście grup etnicznych – Polakami i Żydami - były ograniczone za sprawą m.in. różnic kulturowych, barier językowych, instytucji nastawionych na członków swoich grup, odmiennego rytmu życia codziennego i obrzędów religijnych oraz rozmieszczenia przestrzennego. Pierwsze wzmianki o osadnictwie żydowskim na terenie obecnego województwa podlaskiego sięgają XV wieku³. Wówczas w Bielsku Podlaskim podjęto pierwsze próby zasiedlenia miasteczka przez ludność wyznania mojżeszowego. Oficjalnie rodziny żydowskie zostały sprowadzone po raz pierwszy do Tykocina decyzją wojewody trockiego Olbrachta Gasztołda w 1522 roku. Wzmianki o Żydach zamieszkujących białostockie włości dotyczą zaś 1658 roku. W kolejnych latach ród Branickich fundując budowę miasta oferował liczne przywileje i zwolnienia fiskalne przyciągające mniejszość żydowską. Na początku XVIII wieku wzniesiono w mieście pierwszą synagogę. Diaspora żydowska dysponowała tymi samymi prawami i obowiązkami, co ludność chrześcijańska. Białostoccy Żydzi pracowali głównie w rzeźnictwie, piekarnictwie, rzemiośle włókienniczym,

¹ Punktem wyjścia do napisania tego artykułu było opracowanie: A. Klimczuk, *Żyjemy razem, czyli metody budowania kapitału społecznego*, [w:] A.J. Kłoz (red.), *Żyliśmy razem przez wieki, czyli Żydzi i Polacy w Białymstoku*, Fundacja Edukacji i Twórczości w Białymstoku, Białystok 2009, s. 5-6.

² Zob. K. Sztomp-Rutkowska, *Próba dialogu. Polacy i Żydzi w międzywojennym Białymstoku*, Nomos, Kraków 2008.

³ M. Sokołowski, *Historia białostockich Żydów 1658-1943*, [w:] *Szlak Dziedzictwa Żydowskiego w Białymstoku*, Fundacja Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2007, http://szlak.uwb.edu.pl/historia.html#_hist1 [21.11.2012].

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej, Prawo i Partnerstwo*, Białystok 2012, pp. 152-163.

browarnictwie oraz handlu. Za czasów Jana Klemensa Branickiego w 1788 roku parafię białostocką zamieszkiwało m.in. 4058 katolików i 1890 Żydów. Wówczas też pojawiły się pierwsze konflikty religijne i etniczne m.in. oskarżano Żydów o wielki pożar Białegostoku w 1753 roku. W XIX wieku przyrost ludności żydowskiej na Podlasiu wynikał z określenia strefy osiedlenia przez władze carskie. W kolejnych latach zaborcy próbowali skłaniać społeczność żydowską do asymilacji. Niektórzy przedsiębiorcy żydowscy wykorzystali tą sytuację geopolityczną pośrednicząc w handlu między Cesarstwem Rosyjskim a Królestwem Polskim. Po zmianie celów wielu z nich zdecydowało się też przenieść swoje fabryki i zakłady do Białegostoku i okolic, co spowodowało rozwój produkcji włókienniczej. Jednocześnie w połowie XIX wieku wielu Żydów emigrowało do Ameryki Północnej lub Południowej.

Na początku XX wieku w halach fabrycznych i warsztatach ujawniały się pierwsze antagonizmy narodowościowe, które doprowadziły do mordu żydów 14-16 czerwca 1906 roku. Białystok zyskał po tym opinię miasta antysemitycznego, ale i tak trwała imigracja wyznawców judaizmu do miasta. W 1913 roku miasto zamieszkiwało 61500 Żydów, stanowili około 70% jego mieszkańców. Wówczas też w mieście zamieszkiwali wybitni przedstawiciele narodu żydowskiego m.in. Ludwik Zamenhof - twórca uniwersalnego języka esperanto, Maksym Litwinow - minister spraw zagranicznych Związku Radzieckiego, generał Yigal Yanin - światowej sławy archeolog, dowódca armii izraelskiej, dr Albert Sabin - wynalazca doustnej szczepionki polio, lord Fisher of Camden - prezydent rady deputowanych brytyjskich Żydów. W latach 1909-1913 według projektu S.J. Rabinowicza wybudowano zaś Wielką Synagogę. W okresie I wojny światowej w mieście uaktywniły się chrześcijańskie i żydowskie towarzystwa społeczne i filantropijne tworzące m.in. ochronki dla dzieci i bezdomnych, punkty noclegowe, stołówki. W okresie międzywojennym zmalała liczba wyznawców religii mojżeszowej w Białymstoku - stanowiąc w 1936 roku 43% populacji. Wynikało to z polonizacji żydów i emigracji w tym zgodnie z ideami syjonistycznymi do Izraela. Wówczas też dochodziło do podziałów światopoglądowych i politycznych oraz radykalizacji w stosunkach chrześcijańsko-żydowskich. Jednocześnie jednak współpracowano w zakresie sportu, korzystania z bibliotek i szpitali, działań społeczno-oświatowych i towarzystw dobroczynnych. Podczas II wojny światowej 27 czerwca 1941 roku wojska niemieckie podczas drugiej okupacji miasta spędziły, co najmniej 700 Żydów do Wielkiej Synagogi, a następnie podpaliły świątynię. 1 sierpnia 1941 roku około 60 tysięcy Żydów

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej, Prawo i Partnerstwo*, Białystok 2012, pp. 152-163.

przesiedlono do getta i wkrótce poddano planowej eksterminacji. 15-16 sierpnia 1943 roku Niemcy rozpoczęli likwidację getta, która spotkała się z nieudanym oporem powstańców. Po 20 sierpnia Żydzi zostali wywiezieni do obozów zagłady i obozów pracy. Po wyzwoleniu w Białymstoku zamieszkiwało 56 tysięcy osób, przy czym w 1939 roku miasto liczyło 107 tysięcy osób. Straty ludnościowe poniosła głównie ludność żydowska. Nieliczni ocaleni Żydzi powrócili do miasta. W 1948 roku było do około 520 wyznawców gminy żydowskiej. W latach 60. XX wieku doszło do gomulłowskiej nagonki na Żydów i zdewastowania cmentarza gettowego. W 1971 roku został on zlikwidowany. W latach 1967-72 Polskę opuściło ponad 30 tysięcy wyznawców judaizmu w tym białostocka diaspora. Dopiero w 1993 roku w 50. rocznicę zagłady getta, uporządkowano skwer przy ul. Żabiej i odrestaurowano pomnik poległych bojowników. W 1995 zaś ufundowano pomnik w miejscu zniszczonej Wielkiej Synagogi. W 2008 roku z inicjatywy Fundacji Uniwersytetu w Białymstoku utworzono turystyczno-edukacyjny Szlak Dziedzictwa Żydowskiego, zaś rok później na zlecenie władz miasta powstał Szlak esperanto i wielu kultur.

Współczesny Białystok jest miastem zróżnicowanym kulturowo. Jest to ośrodek w którym: istnieje kilka różnych grup o własnej kulturze; są warunki by mogły podtrzymywać i rozwijać swoje wartości; podziały rasowe, narodowe, religijne, językowe, bądź regionalne nie odgrywają dominującej roli; oraz zróżnicowanie to ulega procesom instytucjonalizacji - utrwalania form aktywności, norm i wartości⁴. Struktura zinstytucjonalizowanego – utrwalonego występowania form aktywności, norm i wartości – zróżnicowania kulturowego mieszkańców Białegostoku na początku XXI wieku obejmuje przedstawicieli⁵:

- mniejszości narodowych (Białorusini, Ukraińcy, Litwini, Rosjanie, Żydzi);
- etnicznych (Tatarzy, Romowie);
- religijno-wyznaniowych (prawosławni, muzułmanie, protestanci, staroobrzędowcy);
- zbiorowości regionalnych (Białostocczyny, ziemi łomżyńskiej, Suwalszczyzny);
- zbiorowości wyróżnionych według kultury pochodzenia, przynależności historycznej (chłopska, postszlachecka, małomiasteczkowa);
- migrantów, jako nowej kategorii kulturowej.

⁴ A. Sadowski, *Białystok. Kapitał społeczny mieszkańców miasta*, WSE, Białystok 2006, s. 133-140.

⁵ *Ibidem*, s. 170.

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej, Prawo i Partnerstwo*, Białystok 2012, pp. 152-163.

Jednocześnie zbiorowości te nie zawsze są wewnętrznie zintegrowane i poszczególne wymiary przynależności religijno-wyznaniowych oraz etniczno-narodowych zazwyczaj się ze sobą nie pokrywają. Zbiorowości te są też wewnętrznie podzielone, lecz w wyniku procesów instytucjonalizacji stają się lepiej zorganizowane i mniej rozproszone.

Niemniej z jednej strony choć uświadamianie sobie różnic może prowadzić do konfliktów, nieufności, niezrozumienia, uprzedzeń, działania w oparciu o błędne przekonania oraz utrudniać określanie i osiąganie wspólnych celów. Z drugiej strony zaś sterowanie różnorodnością może pozwolić np. na obniżenie kosztów funkcjonowania instytucji, ułatwić pozyskiwanie zasobów, ułatwić dostosowanie się do otoczenia, zwiększyć kreatywność i innowacyjność oraz zwiększyć dostęp do informacji użytecznych przy rozwiązywaniu problemów⁶. Zakłada się, że Białystok dopiero w perspektywie może stać się miastem wielokulturowym, czyli takim „w którym osiągnięto wysoki stopień instytucjonalizacji zróżnicowania kulturowego mieszkańców. Jednocześnie to miejsce, które jest przygotowane do pełnego spożytkowania płynących z tego zróżnicowania korzyści, nie mając z tego tytułu jakichś specjalnych problemów”⁷. Tworzenie takiego miasta wymaga realizowania określonej polityki regulującej stosunki międzykulturowe zgodnie z zasadami demokratycznymi, której istotne elementy to m.in. równość prawna, troska o szacunek i tolerancję wobec innych kultur i edukacja międzykulturowa.

Ponadto należy zaznaczyć, iż zróżnicowaniu kulturowemu miasta towarzyszy rozpad więzi sąsiedzkich⁸. Trudno zatem o akty samopomocy, wzajemności i zainteresowanie się innymi, a łatwo o obojętność, nieufność i zakładanie zamkniętych wspólnot otoczonych murami. Podobne procesy nie występują tylko w Białymstoku. Z systematycznie prowadzonych badań sondażowych „European Social Survey” i „Diagnoza Społeczna” wynika, iż Polacy powszechnie nie ufają sobie, nie zrzeszają się w dobrowolnych organizacjach oraz są najmniej tolerancyjni i obywatelscy w Europie⁹. Brak efektywnej wspólnoty nie pozwala na lepsze wykorzystanie dostępnych zasobów i podnoszenie jakości życia – tym czasem we współczesnych koncepcjach rozwoju społeczno-gospodarczego

⁶ R.W. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 2005, s. 190-193.

⁷ A. Sadowski, *Białystok. Kapitał społeczny mieszkańców miasta*, op. cit., s. 176-177.

⁸ *Ibidem*, s. 78-86, 219.

⁹ Zob. J. Czapiński, *Molekularny rozwój Polski*, [w:] J. Szomburg (red.), *Modernizacja Polski. Kody kulturowe i mity*, IBnGR, Gdańsk 2008, s. 95-102.

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej, Prawo i Partnerstwo*, Białystok 2012, pp. 152-163.

znaczenie ma potencjał zgromadzony nie tylko w zasobach ekonomicznych, finansowych, czy przyrodniczych, ale też w zbiorowościach ludzkich

Choć między klasycznymi ujęciami autorstwa P. Bourdieu, J.S. Colemana i R.D. Putnama występują różnice to najogólniej można przyjąć, iż poprzez kapitał społeczny rozumie się potencjał współdziałania osadzony w powiązaniach międzyludzkich i normach społecznych, który może przynosić korzyści osobom, grupom i społeczeństwom. O jakości kapitału społecznego świadczą chociażby: aktywność mieszkańców miasta w rozwiązywaniu problemów społecznych, ich zaradność społeczna, posiadanie ugruntowanej tożsamości politycznej, trwałość rodzin wraz z określeniem zakresu ich współdziałania z instytucjami i organizacjami społecznymi, siła więzi sąsiedzkich, poziom zaufania, poziom bezpieczeństwa, podejmowanie prywatnych inicjatyw gospodarczych, gotowość do zrzeszania się, zdolność do kompromisu, poczucie wolności wypowiedzi oraz stosunek do ustroju, prywatyzacji, pracy, firm zagranicznych i środków przekazu¹⁰.

Generowanie kapitału społecznego w środowisku lokalnym

Przegląd literatury przedmiotu pozwala wyróżnić odgórne i oddolne koncepcje budowania kapitału społecznego¹¹. W pierwszym przypadku są to propozycje reform, zmian prawnych, regulaminowych, administracyjnych i działań politycznych. Oddolne techniki odnoszą się natomiast do spontanicznego wykorzystywania przez obywateli i ich grup praktyk życia codziennego, takich jak np. udział w konsultacjach, unikanie plotek, aktywizowanie narzekających, wolontariat, działalność w grupach samopomocowych, zrzeszających ludzi z różnych kultur i religii. Rozwiązaniem spajającym te podejścia może być np. udział obywateli w zróżnicowanych konsultacjach projektów polityk publicznych – programów i strategii lokalnych dotyczących rozwoju, rozwiązywania problemów społecznych i innych.

Poniżej przedstawiony został zestaw oddolnych metod budowania kapitału społecznego. Lista ta stanowi wzbogaconą wersję opracowania przygotowanego w ramach projektu naukowego *Saguaro Seminar*, który jeden z głównych autorów koncepcji kapitału

¹⁰ A. Sadowski, *Białystok. Kapitał społeczny mieszkańców miasta*, op. cit., s. 28, 32, 111.

¹¹ Por. A. Klimczuk, *Rozwój zrównoważony a kapitał społeczny i metody jego budowania*, [w:] *Wyzwania globalnego rozwoju*, Wyższa Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2011, s. 56-59; A. Klimczuk, *Kapitał społeczny ludzi starych na przykładzie mieszkańców miasta Białystok*, Wiedza i Edukacja, Lublin 2012, <http://wiedzaiedukacja.eu/archives/56817> [21.11.2012], s. 87-88.

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej*, Prawo i Partnerstwo, Białystok 2012, pp. 152-163.

społecznego R.D. Putnam prowadzi na Uniwersytecie Harvarda od 1995 roku¹². Inicjatywa ta zorientowana jest na poszukiwanie sposobów wzmacniania zaufania i uczestnictwa w życiu wspólnotowym, a w jej pracach uczestniczy wielu ważnych amerykańskich naukowców, aktywistów, przedstawicieli biznesu i polityków. W wersji tej uwzględniono również godne upowszechnienia pomysły z propozycji rozwiązań popularyzowanych przez australijską organizację społeczną *Bank of I.D.E.A.S.*¹³ oraz techniki dostosowane przez autora do polskiego kontekstu.

1. Spotykaj się z sąsiadami
2. Uczestnicz w spotkaniach, prezentacjach i pokazach lokalnych instytucji kultury
3. Bierz udział w wyborach i konsultacjach społecznych
4. Podziel się swoimi umiejętnościami z innymi jako wolontariusz
5. Rozmawiaj z przedstawicielami innych religii i grup etnicznych
6. Nagrywaj wspomnienia swoich rodziców i dziel się nimi z dziećmi
7. Zaplanuj wakacje z przyjaciółmi i rodziną
8. Aktywnie słuchaj innych
9. Unikaj plotek
10. Zaprzeczaj stereotypom i uogólnieniom o zachowaniach, poglądach i ideach przedstawicieli innych kultur, religii i warstw społecznych
11. Promuj postawy antydyskryminacyjne i cnoty obywatelskie
12. Pomagaj innym w naprawach i remontach
13. Zorganizuj ligę sportową i uczestnicz w niej
14. Dołącz do związku działkowców
15. Uczestnicz w spotkaniach i imprezach jeśli zostałeś zaproszony
16. Oddawaj krew i promuj transplantologię
17. Uczestnicz w przedstawieniach, występach i zawodach sportowych swoich dzieci
18. Poznaj nauczycieli swoich dzieci
19. Działaj w drużynach harcerskich

¹² *150 Things You Can Do to Build Social Capital*, Saguaro Seminar: Civic Engagement in America at Harvard University's John F. Kennedy School of Government, www.bettertogether.org/pdfs/150things.pdf [17.05.2012].

¹³ *137 Community Projects That Build Social Capital*, Bank of I.D.E.A.S., www.bankofideas.com.au/Downloads/Social_Capital_Handout_2.pdf [17.05.2012]; *158 Things I Can Do to Build Social Capital in My Community*, Bank of I.D.E.A.S., www.bankofideas.com.au/Downloads/Social_Capital_Handout_1.pdf [17.05.2012].

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej*, Prawo i Partnerstwo, Białystok 2012, pp. 152-163.

20. Zbieraj i porządkuj informacje o umiejętnościach i zainteresowaniach sąsiadów oraz członków grup i organizacji w których działasz
21. Organizuj comiesięczne spotkania przy herbacie
22. Uczestnicz w spotkaniach w bibliotekach
23. Śpiewaj w chórze, tańcz w zespole, graj w teatrze amatorskim
24. Poznaj bliżej sprzedawców w swoim sklepie
25. Pozostaw w parku wodoodporne szachy lub warcaby
26. Graj w karty i gry towarzyskie z przyjaciółmi i sąsiadami
27. Przekaż 1% podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego
28. Wspomóż lokalny bank żywności
29. Nie wstydz się własnego języka
30. Ucz się języków narodów sąsiednich
31. Poznawaj język Esperanto
32. Spaceruj po mieście
33. Studiuj historię swojego miejsca zamieszkania
34. Zachęcaj współpracowników do wolontariatu i promuj społeczną odpowiedzialność biznesu
35. Organizując imprezy, konferencje i prezentacje zbieraj anonimowe opinie i wrażenia uczestników
36. Dbaj o relacje z otoczeniem instytucji w których działasz
37. Organizuj spotkania opiekunek do dzieci
38. Udzielaj odpowiedzi w badaniach ankietowych
39. Zapraszaj przedstawicieli lokalnych władz do czynnego uczestnictwa w swoich projektach
40. Po zakończeniu projektów społecznych dyskutuj z uczestnikami i rozdaj im pamiątkowe dyplomy
41. Bierz udział w świętach społeczności lokalnej
42. Załóż grupę spędzającą wspólnie czas na świeżym powietrzu
43. Bierz udział w kampaniach politycznych, wspieraj protesty oraz podpisuj petycje i wnioski
44. Uczestnicz w spotkaniach rad osiedlowych
45. Załóż grupę pomagającą seniorom w obsłudze komputerów

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej*, Prawo i Partnerstwo, Białystok 2012, pp. 152-163.

46. Dziel się narzędziami z sąsiadami
47. Regularnie spotykaj się z współpracownikami przy obiedzie lub w grupach dyskusyjnych
48. Pomagaj sąsiadom w odśnieżaniu i grabieniu podwórka
49. Regularnie dojeżdżaj do pracy z sąsiadami
50. Bierz udział w wycieczkach pieszych do lokalnych miejsc historycznych
51. Regularnie zapraszaj rodzinę na obiady
52. Czytaj dzieciom
53. Kandyduj do stanowisk publicznych
54. Reaguj na wypadki, akty przemocy i zaślubnięcia
55. Zorganizuj imprezę dla sąsiadów z bloku lub ulicy
56. Załóż grupę pomagającą w remontach i pracach domowych potrzebującym
57. Pomagaj w pracach komitetów mieszkańców
58. Wstąp do ochotniczej straży pożarnej
59. Piesz spaceruj z dziećmi do kościoła lub świątyni
60. Pomagaj samotnym starszym sąsiadom
61. Dbaj o dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze
62. Dosiadaj się do ludzi samotnie spożywających obiad
63. Przekonaj lokalne restauracje do tworzenia stolików dla samotnych osób, które chcą poznać innych
64. Bierz udział z kursach artystycznych i plastycznych
65. Mów innym „dziękuję”
66. Wspieraj inicjatywy charytatywne
67. Zbierz grupę sprząającą osiedla, lokalne cmentarze i parki
68. Gdy słyszysz narzekanie i krytykę, sugeruj innym że też mogą coś zmienić
69. Rozmawiaj z innymi o sposobach na rozwiązywanie problemów społecznych
70. Piecz ciastka i dziel się nimi z sąsiadami i współpracownikami
71. Sadź drzewa i opiekuj się roślinami z sąsiadami
72. Zwracaj zagubione portfele i inne przedmioty
73. Rozmawiaj z ludźmi, których regularnie spotykasz w środkach transportu publicznego
74. Proś innych o pomoc i odwzajemniaj ją
75. Dzwon do starych znajomych

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej, Prawo i Partnerstwo*, Białystok 2012, pp. 152-163.

76. Spotykaj się z kolegami z lat szkolnych
77. Rozmawiaj ze swoimi dziećmi i rodzicami o tym jak minął ich dzień
78. Mów „dzień dobry” do nieznajomych w windach, autobusach, urzędach i sklepach
79. Oferuj innym podwiezienie autem
80. Organizuj noce filmowe, słuchowiska, prezentacje dzieł sztuki i innych wytworów kultury
81. Zapraszaj nowopoznane osoby do spotkań w których uczestniczysz
82. Ćwicz z przyjaciółmi
83. Bierz udział w pracach nad lokalnymi gazetkami
84. Zbieraj zdjęcia, pamiątki i historie mówione od starszych mieszkańców
85. Załóż klub dyskusyjny traktujący o sprawach społecznych, książkach lub innych zainteresowaniach
86. Pomagaj w rozwożeniu obiadów potrzebującym
87. Załóż klub historii lokalnej w swojej bibliotece
88. Prowadź treningi twórczości i kreatywności
89. Zachęcaj innych do rozwijania umiejętności i poszukiwania zajęć
90. Nie przechwalaj się i nie okazuj zazdrości
91. Mów innym o kapitale społecznym i jego znaczeniu
92. Ograniczaj oglądanie telewizji
93. Spędzaj czas z niepełnosprawnymi i chorymi
94. Pomagaj w przenoszeniu ciężkich przedmiotów
95. Uważnie czytaj prasę lokalną
96. Kup grilla i zaproś innych na wspólny posiłek
97. Napraw coś nawet jeśli tego nie zepsułeś
98. Zbieraj śmieci nawet jeśli ich nie porzuciłeś
99. Popieraj twórców lokalnych i produkty regionalne
100. Kibicuj lokalnym drużynom
101. Dziel się pouczającymi kawałami
102. Zatrudniaj młodzież do ciekawych zadań i rozwiązywania lokalnych problemów
103. Stwórz tradycję
104. Organizuj zajęcia dla wszystkich grup wiekowych
105. Bądź uprzejmy dla innych kierowców

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej, Prawo i Partnerstwo*, Białystok 2012, pp. 152-163.

106. Rób i dawaj innym prezenty
107. Pomagaj w selekcji odpadów
108. Informuj lokalne media o istotnych problemach, osiągnięciach, wydarzeniach i inicjatywach
109. Wysyłaj listy z podziękowaniami do redaktorów opisujących istotne sprawy lokalnej społeczności
110. Oddawaj zbędne przedmioty potrzebującym, grupom charytatywnym, bibliotekom i szkołom
111. Twórz bibliotekę domową i pozwalaj korzystać z niej innym
112. Pisz listy do znajomych
113. Bierz udział w kiermaszach starych przedmiotów
114. Chodź ze znajomymi na zakupy
115. Stwórz plac zabaw jeśli jest potrzebny
116. Otwieraj innym drzwi gdy mają zajęte ręce
117. Oferuj pilnowanie mieszkania sąsiadowi gdy wyjeżdża
118. Uczestnicz w zajęciach pozalekcyjnych
119. Gdy idziesz do sklepu zapytaj sąsiada czy czegoś nie potrzebuje
120. Oglądaj pamiątki i zdjęcia ze znajomymi
121. Działaj w grupach zrzeszających ludzi z różnych kultur, religii, warstw i grup społecznych
122. Zostań członkiem organizacji samopomocowych np. banków czasu
123. Stwórz grę miejską lub grę planszową związaną z miastem
124. Twórz drzewo genealogiczne
125. Fotografuj, filmuj i spisuj - dokumentuj historię miejsca zamieszkania
126. Zaoferuj mentoring młodszej osobie
127. Stwórz ze znajomymi wspólną wizję przyszłości
128. Zarządzaj czasem i zadaniami tak by nie spędzać całych dni w pracy
129. Zachęcaj szkoły do regularnej organizacji dni w których uczniowie i studenci będą mogli wykazać się aktywnością na rzecz dobra wspólnego
130. Za pośrednictwem internetowych serwisów społecznościowych informuj znajomych o wydarzeniach w których uczestniczysz

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej, Prawo i Partnerstwo*, Białystok 2012, pp. 152-163.

131. Uczestnicz w dyskusjach internetowych dotyczących twojego miejsca zamieszkania
132. Dołącz do bractwa rycerskiego lub grupy inscenizacji historycznych
133. Zaproś samotne osoby na święta rodzinne
134. Organizuj lub sponsoruj przeglądy i konkursy
135. Twórz plebiscyty promujące dobre praktyki
136. Dziel się pomysłami w księgach wniosków i skrzynkach sugestii
137. Wyrażaj swoje opinie w radiowych i telewizyjnych programach dyskusyjnych
138. Rozmawiaj i koresponduj z wnukami
139. Podczas wyjazdów pozostawiaj innym ludziom i organizacjom ulotki promujące turystykę twojego regionu
140. Pisz do ludzi, których praca stanowi twoją inspirację
141. Daj swój numer telefonu sąsiadom
142. Pomysłowo reaguj na brzydkie słownictwo
143. Zachęcaj dzieci do zabaw wymagających myślenia i kooperacji oraz nie stosuj kar z użyciem przemocy
144. W sklepie przepuszczaj seniorów, osoby niepełnosprawne i osoby z mniejszą ilością zakupów
145. Zbieraj datki do skarbonki
146. Załóż stronę internetową i dziel się z innymi przemyśleniami o niewykorzystanych możliwościach i szansach lokalnej społeczności
147. Organizuj coroczne imprezy uznania za pracę wolontariuszy, rolników, nauczycieli, urzędników, pracowników służb publicznych, przedsiębiorców itd.
148. Promuj regularne tematyczne spotkania przedstawicieli władz, biznesu, instytucji kultury i nauki oraz organizacji pozarządowych
149. Wyróżniaj historyczne i żyjące osoby istotne dla społeczności lokalnej
150. Pisz poradniki związane z życiem swojego miejsca zamieszkania
151. Przygotuj konkurs opisów lub ilustracji wyobrażonych przyszłych zmian w mieście
152. Działaj na rzecz oznakowania miejsc związanych z wydarzeniami i postaciami historycznymi
153. Wspieraj szkoły by odkrywały, badały i pisały o lokalnej historii
154. Promuj akcje na rzecz powrotu byłych mieszkańców do miasta

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej*, Prawo i Partnerstwo, Białystok 2012, pp. 152-163.

155. Organizuj targi organizacji pozarządowych by mogły zaprezentować swoją działalność i rekrutować wolontariuszy
156. Przygotuj zestaw wskaźników jakości życia społeczności lokalnej i prowadź ich regularne pomiary
157. Zachęć prasę do utworzenia kolumny w której każdy będzie mógł przedstawić swoją wizję miasta
158. Zorganizuj konkurs fotograficzny lub wideo dla młodzieży by mogła pokazać co ceni w społeczności
159. Rozsyłaj informacje o życiu lokalnym do byłych mieszkańców twojej społeczności
160. Twórz i rozpowszechniaj hasła pozytywnie opisujące społeczność lokalną
161. Aranżuj i dekoruj przestrzeń nawiązując do tradycji przodków
162. Notuj pomysły na wywołanie pożądanых zmian
163. Podziel się tą listą z innymi

Podsumowanie

W opracowaniu przybliżono wybrane przesłanki do podejmowania prób animowania i podtrzymywania warunków pokojowego i twórczego współżycia między różnymi narodami i grupami etnicznymi. Wskazano na pojęcia miasta zróżnicowanego kulturowo i wielokulturowego. Wskazano na pozytywne i negatywne strony tych zróżnicowania kulturowego i możliwości zarządzania nim. Przybliżono ogólnie koncepcję kapitału społecznego oraz przedstawiono listę oddolnych technik budowania jego zasobów. Techniki te nie mają charakteru listy wyczerpującej – służą raczej pobudzeniu do działania, zmiany codziennych przyzwyczajeń jednostek i grup oraz inspirowania i poszukiwania nowych rozwiązań.

Bibliografia:

- 137 *Community Projects That Build Social Capital*, Bank of I.D.E.A.S.,
www.bankofideas.com.au/Downloads/Social_Capital_Handout_2.pdf [17.05.2012].
- 150 *Things You Can Do to Build Social Capital*, Saguaro Seminar: Civic Engagement in America at Harvard University's John F. Kennedy School of Government,
www.bettertogether.org/pdfs/150things.pdf [17.05.2012].

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej, Prawo i Partnerstwo*, Białystok 2012, pp. 152-163.

158 Things I Can Do to Build Social Capital in My Community, Bank of I.D.E.A.S., www.bankofideas.com.au/Downloads/Social_Capital_Handout_1.pdf [17.05.2012].

Czapiński J., *Molekularny rozwój Polski*, [w:] J. Szomburg (red.), *Modernizacja Polski. Kody kulturowe i mity*, IBnGR, Gdańsk 2008.

Griffin R.W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 2005.

Klimczuk A., *Kapitał społeczny ludzi starych na przykładzie mieszkańców miasta Białystok*, *Wiedza i Edukacja*, Lublin 2012, <http://wiedzaiedukacja.eu/archives/56817> [21.11.2012].

Klimczuk A., *Rozwój zrównoważony a kapitał społeczny i metody jego budowania*, [w:] *Wyzwania globalnego rozwoju*, Wyższa Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2011.

Klimczuk A., *Żyjemy razem, czyli metody budowania kapitału społecznego*, [w:] A.J. Kloza (red.), *Żyliśmy razem przez wieki, czyli Żydzi i Polacy w Białymstoku*, Fundacja Edukacji i Twórczości w Białymstoku, Białystok 2009, s. 5-6.

Sadowski A., *Białystok. Kapitał społeczny mieszkańców miasta*, WSE, Białystok 2006.

Sokołowski M., *Historia białostockich Żydów 1658-1943*, [w:] *Szlak Dziedzictwa Żydowskiego w Białymstoku*, Fundacja Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2007, http://szlak.uwb.edu.pl/historia.html#_hist1 [21.11.2012].

Sztop-Rutkowska K., *Próba dialogu. Polacy i Żydzi w międzywojennym Białymstoku*, Nomos, Kraków 2008.

O autorze:

Andrzej Klimczuk, socjolog, absolwent Wydziału Historyczno-Socjologicznego Uniwersytetu w Białymstoku, doktorant w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. W latach 2002-2009 redaktor i korespondent wydawnictw o grach komputerowych. Wolontariusz Fundacji Uniwersytetu w Białymstoku oraz Akademii Rozwoju Filantropii w Polsce. Od 2011 roku wiceprezes Fundacji Laboratorium Badań i Działań Społecznych „SocLab”. Ekspert w wielu projektach badawczych. Członek Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, Polskiego Towarzystwa Badania Gier, Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego, European Network for Social Policy Analysis i European Map of Intergenerational Learning. Autor prac naukowych z zakresu gerontologii, ludologii i polityki społecznej (m.in. książek „Kapitał społeczny ludzi starych na przykładzie

A. Klimczuk, *Historia Żydów na Podlasiu, czyli żyliśmy razem przez wieki: od zróżnicowania kulturowego do wielokulturowości. Oddolne techniki budowania kapitału społecznego* (*History of the Jews in the Podlasie Region. We Have Lived Together for Centuries: from Cultural Diversity to Multiculturalism. Bottom-up Techniques of Social Capital Building*), [in:] I. Wrońska, M. Rusiłowicz (eds.), *Wielokulturowe Podlasie w Unii Europejskiej*, Prawo i Partnerstwo, Białystok 2012, pp. 152-163.

mieszkańców miasta Białystok”, Wiedza i Edukacja, Lublin 2012,; „Experts and Cultural Narcissism. Relations in the Early 21th Century”, LAP LAMBERT Academic Publishing, Saarbrücken 2012).